

Posojila v frankih i n sodniki na strani banksterjev. L až ali resnica?

Šest vprašanj in odgovorov, kaj zadnje sodbe slovenskega vrhovnega sodišča o posojilih v švicarskih frankih pomenijo za posojilojemalce, kaj pomenijo za izboljšanje splošne transparentnosti in poštenosti bank v prihodnje in kaj se lahko iz sodb naučimo

SIMONA TOPLAK
simona.toplak@finance.si

Del javnosti ima vtis, da pri vprašanju posojil v švicarskih frankih na sodiščih dobivajo banke in izgubljajo mali posamezniki. Da dobivajo privilegirani proti drugorazrednim. Da neoliberalna sodišča sodijo v prid denarju in interesu bank in ne v prid ljudi.

Takšno mnenje je napačno. Je pa v sodbah nekaj stvari in rešitev, o katerih bi bilo vredno razmisliti, ali so primerne.

Najprej nesporno. Banke lahko ponujajo posojila v drugi valuti, kot je valuta prihodkov posojilojemalcev. Torej banke lahko ljudem dajejo posojila v švicarskih frankih.

Prednosti posojil v švicarskih frankih sta bili nižja obrestna mera ter razmeroma stabilen in ugoden tečaj švicarskega franka v primerjavi z evrom. Tveganje - in to resno tveganje - je bilo, da frank ne bo več poceni, LIBOR, referenčna obrestna mera, pa se bo povišal, ko se bo švicarska nacionalna banka tako odločila. In švicarska nacionalna banka ne dela za posojilojemalce v frankih, temveč dela za stabilnost Švice. Napovedati, da bo prišlo do težave, ni bila velika umetnost. Napovedati, kdaj bo ta težava nastala in kolikšen bo šok, je bilo podobno vedeževanju.

Že manjše nihanje tečaja franka lahko poveča obrok za vračilo posojila, tečajni šok pa je tako velik kamen okoli vratu za posojilojemalca, da se mu posojilo, čeprav ga odplačuje, sploh ne zmanjšuje; pomeni, da človek ne more več odplačevati posojila, da mu vzamejo hišo, ga pošljejo v stečaj, da ostane brez vsega. To je tveganje posojila, če ga vzamete v valuti, v kateri ne dobivate plače.

Posojilo v tuji valuti ima zato drugačen status, kot ga ima posojilo v valuti, v kateri preje-

mate prihodke. Valutne razlike - ne le pri posojilih, ampak tudi pri kakšnih izvedenih finančnih instrumentih in zavarovanjih - niso pokopale le posameznikov, ampak so resne težave pomenile tudi za podjetja. Spomnimo na slovenske primere Trimio, Hidria, Slovenske železnice ali pa Laško. Kar je slaba tolažba za posojilojemalce v frankih, pa veliko opozorilo za sistem.

Posojila v švicarskih frankih so po Evropi pomenila takšno sistemsko tveganje in takšno obremenitev za ljudi, da so po posameznih državah sprejeli posebne zakone, ki so določili obvezno konverzijo in ugodnejšo menjavo posojil v frankih v evrske.

Finance proti posebnemu zakonu za frank

Po mnenju Financ so tovrstni izredni zakoni lahko dodatno sistemsko tveganje, napake nekaterih, izgube nekaterih, plačajo vsi. Težava je z vidika spodbujanja moralnega hazarda, težava je z vidika sprejemanja odgovornosti in izpolnjevanja obveznosti. Tako na strani bank kot na strani posameznikov. Zato smo se večkrat izrekli proti sistemskemu zakonu za posojila v švicarskih frankih. Ni prav, da banke ali davkoplačevalci socializirajo izgube vseh posojilojemalcev v švicarskih frankih - tistih, kjer so banke ravnale napačno, in tistih, kjer niso.

Finance za dokazovanje, ali je banka ravnala primerno, pravilno in pošteno

Absolutno pa smo za, da se sodno ugotavlja, ali je banka pri podeljevanju posojila ravnala transparentno, odgovorno in ali je izpolnila svoje dolžnosti - ali je torej ravnala prav ali pa slam-pasto, goljufo in nepošteno. Če zelo poenostavimo in opozorimo le na najbolj črno-belo razliko: ali so ljudje pri najemanju posojil v švicarskih frankih zavestno tvegali ali pa jih je banka, čeprav je vedela, da so v evrih kreditno nesposobni, s ponudbo posojila v švicarskih frankih, kljub še večjim tveganjem, v resnici »postavila«

pred zid in ni ravnala v dobri veri.

Odločilno Sodišče Evropske unije

Gledena tovrstno usmeritev Financ smo pozdravili odločitev Sodišča EU v povezavi s švicarskimi franki. To je septembra 2017 v zadevi Andriuc proti Banca Romaneasca postavilo smernice, kdaj se ravnanje banke šteje za pravilno in pošteno, kdaj pa to ni tako.

Sodišče EU je tako odločilo: finančne ustanove morajo posojilojemalcem posredovati informacije, ki morajo zadostovati za sprejetje poučenih in preudarnih odločitev. Ta zahteva pomeni, da potrošnik pogoj, na podlagi katerega je treba posojilo vrniti v isti tuji valuti, v kateri je bilo sklenjeno, razume tako formalno in slovnično kot tudi glede njegovega dejanskega obsega. Ni dovolj, da je stranka seznanjena z možnostjo zvišanja ali znižanja vrednosti tuje valute, v kateri je bilo sklenjeno posojilo, temveč tudi zmožna oceniti potencialno znatne ekonomske posledice takega pogoja za svoje finančne obveznosti. V zvezi s tem mora potrebna preverjanja opraviti nacionalno sodišče.

Sodišče EU je tudi poudarilo, da morajo finančne ustanove posojilojemalcem posredovati informacije, ki morajo vsebovati vsaj to, kako bi na obroke za odplačilo posojila vplivala zelo velika depreciacija domače valute ali povišanje tujih obrestnih mer.

Nepravilno še ni nepošteno. Sodišče EU je zato zapisalo tudi, kako naj nacionalna sodišča ravnajo pri ugotavljanju nepoštenega ravnanja bank. Pri presoji nepoštenosti pogodbenega pogoja je treba upoštevati vse okoliščine, ki bi jih banka lahko poznala, ker pogodbeni pogoj lahko pomeni neravnotežje med strankami, ki se pokaže šele med izvajanjem pogodbe. Ob upoštevanju vseh okoliščin, zlasti pa ob upoštevanju strokovnega znanja in izkušenj banke oziroma prodajalca, morajo nacionalna sodišča najprej presoditi o možnosti nespoštovanja zahteve dobre vere in nato obstoj znatnega neravnotežja med strankami.

To je okvir. Podrobneje sodbe slovenskih in tujih sodišč objavljamo na naslednji strani. Tu pa je šest vprašanj, odgovorov in mnenj, kaj se je mogoče naučiti iz slovenskih sodb, kdo ima sploh možnost, da dobi tožbo, pa tudi, kaj se zdi našim sodiščem pomembno, pa imajo v tujini drugačno logiko.

1. Kaj je to pojasnilna dolžnost in zakaj je tako pomembna?

Načeloma ima vsak sam odgovornost, da se informira. Nevednost škoduje. Vendar pa to splošno načelo v nekaterih primerih ne deluje. Bančništvo ali pa finančne storitve so izrazi to takšna sfera. Bančnik je strokovnjak in je vedno močnejša stranka, ker nasprotna stran brez nečloveških in nerazumnih naporov ne more sama doseči tolikšnega znanja. Zato je nastala pojasnilna dolžnost - banka mora kupcu posojila razložiti vse pomembne okoliščine, prednosti, tveganja, razkritja, opozorila. In to ne na splošno,

če se bliska, vas lahko udari strela, ampak povezano s konkretno situacijo posameznika. Recimo, če frank v razmerju do evra zraste za tri odstotke, vam bomo zelo verjetno vzeli hišo. Še vedno hočete vzeti to posojilo?

Pojasnilna dolžnost je izjemno pomembna, ker manj uke stranke vsaj poskuša izenačiti z boljše informiranimi nasprotnimi strankami. Daje videz enakopravnosti. Pojasnila morajo biti popolna in morajo biti poštena.

Vendar pa na koncu še vedno velja - če hočete kupiti hišo, potrebujete posojilo. In ne boste ga dobili pod svojimi pogoji, ampak pod pogoji, ki vam jih bo postavila banka. Če vam to ni všeč, pojdite drugam. Ali pa ne kupujte hiše. Enakopravnosti med vami in banko nikoli ne bo.

2. Zakaj se slovenska sodišča ne vprašajo o primernosti produkta, v Nemčiji pa je to zelo pomembno?

Iz sodb je razbrati, da primernost prodanega produkta v slovenskih primerih nima velikega pomena. Sodbe in obrazložitve se absolutno posvečajo temu, ali so bile posojilne pogodbe v frankih dovoljene, ne pa tudi temu, ali so bile primerne. Seveda pravilno ugotovijo, da so bile dovoljene. Ampak ali so bile primerni in za koga so bili primerni takšni produkti? Zelo mogoče je, da se sodišča s primernostjo ne ukvarjajo zato, ker se tudi odvetniki ljudi niso ukvarjali s tem.

Nemško sodišče jasno pove, da je ključno ugotoviti, ali je bil produkt primeren, pravilno pojasnjen in v dobri veri - torej pošten ali pa je bil sam produkt neprimeren, nepravilno pojasnjen, posel pa oderuški, nepošten in torej ničen.

Tekmovalna veleslalomski smučka je odlična, ampak je neprimerna zame in se bom na njej zagotovo ne le mučila in mi bo težko, ampak se bom tudi »razsula«. Če jo prodajo moji mami, pa so za »namakat v Ljubljano«. Ampak smo svobodni ljudje, lahko se prosto odločamo o smučeh.

In če razumemo neprimernost pri običajnih produktih, ali jo razumemo pri finančnih in zapletenih produktih? In zakaj bi tu morala biti primernost produkta odgovornost tako banke kot posameznika oziroma zaradi banke kot močnejše in strokovnejše partnerice na strani banke še toliko večja?

Širše od sodb o švicarskih frankih je vprašanje primernosti produkta za posamezno stranko seveda eno ključnih vprašanj tudi za sistem. Ne le pri prodaji posojil, temveč veliko širše. Ali so podrejene obveznice bank primeren produkt za Micko, ki jih kupi na bančnem okencu? So podrejene obveznice primeren produkt za nekdanje člane uprave Petrola ali Telekomu ali kakšnega drugega podjetja?

Ali je primerno, da zavarovalnice prodajo življenjsko zavarovanje 70-letnim babicam? Ali je primerno, da ljudem, ki niso kreditno sposobni v evrih, banka ponudi posojilo v frankih? In če ni primerno, ali je banka ravnala pravilno

in pošteno?

Primernost produkta za stranko je ključen element, o katerem bi morali razmišljati ponudniki. Pa pri švicarskih frankih niso in o tem še zdaj razmišljajo premalo.

3. Koliko vam pri odločitvi za posojilo, nakup delnic, oceno tveganja koristijo stari grafi o gibanju tečajev in obrestnih mer? Nič. Še nevarni so.

Da so zgledno, pravilno, popolno - in posledično pošteno, v dobri veri in negoljufivo - opravile svojo pojasnilno dolžnost, ko ste najemali posojila v frankih, banke utemeljujejo tudi s tem, da so pred sklenitvijo posojilne pogodbe kupce posojila seznanile tudi z grafi o gibanju tečajev in obrestnih mer v preteklem obdobju. Tudi slovenska sodišča to jemljejo kot enega od pomembnih elementov za pravilno izpolnitev pojasnilne dolžnosti.

Na žalost »stari grafi« malo pomenijo za to, kaj se bo v prihodnje - torej denimo v prihodnjih 20 letih, kolikor traja posojilo - zgodilo ali s tečajem franka, ali s tečajem evra, ali s ceno denarja, torej z obrestnimi merami.

Ponazorimo spet na preprostejšem primeru. Za prodajo bitcoina je super graf, kako sta se ta gibal do decembra lani, ko je dosegel ceno 20 tisoč dolarjev. Danes je vreden pet tisoč dolarjev. Ta lep graf bi nekateri prepozni kupci danes najraje zažgali. Lepi graf za nazaj je torej propagandni material in pri oceni tveganj za naprej nima nobene vrednosti.

Konkretno pri posojilih v švicarskih frankih so banke kazale grafe, kako sta se gibala tečaj in obrestna mera. Tudi sodišča na te pretekle grafe gledajo benevolentno in jih imajo za relevantno informacijo strankam. V nasprotju z našimi sodišči iz nemške sodbe veje drugačen duh. Opozarjajo, da sta informativna vrednost in pomen preteklih grafov za gibanja v prihodnje - vprašljiva, celo nerelevantna. Tudi, da gre lahko pri tem za promocijo in utemeljevanje, zakaj je produkt varen. Pa za varnost ali nevarnost v prihodnje stari grafi nimajo nobenega pomena.

Ne le, da iz preteklih dogodkov ni mogoče zanesljivo napovedovati prihodnosti, še več, graf, ki sicer kaže nihanja, nič ne pove o dejanskem vplivu teh padcev in vzponov na mesečni obrok posojila v povezavi z vašo plačo. Da, vidite spremembo - ampak ali dojamete, da tisti nihaj, če se bo »ponovil« čez denimo dve leti, pomeni, da obrok posojila ne bo več tisoč evrov, ampak tisoč petsto? Ali veste, da tisti nihaj, če bi se zgodil danes - oziroma v času trajanja vašega posojila - v resnici pomeni, da ne morete več plačevati obroka za posojilo? In ali vam je banka ob najemu posojila to povedala? Torej dala povezo med grafom in vašo situacijo.

Veliko bolj kot graf zgodovinskega gibanja obrestnih mer ter vrednosti gibanja tečajev evra in franka bi bili za posojilojemalce pomembni podatki, pri kateri vrednosti franka se jim bo posojilo v evrih povečevalo, čeprav bodo za obrok

dajali pol svoje plače. In da je samo malo potrebno, da se potopijo.

4. Ali ni edino pošteno, da banke povedo, pri kateri vrednosti franka vam bodo vzele hišo? O potrebnosti simulacij.

Mi mislimo, da je to edino pošteno in najbolj ključen podatek. Slovenska sodišča ne mislijo nujno tako. Prav nasprotno.

Za nas je tako nepričakovano izrazito odklonilno stališče enega senata višjega sodišča in senata vrhovnega sodišča o potrebnosti konkretnih simulacij, kaj se z višino obroka za posameznega komitenta zgodi ob slabem, slabšem in katastrofalnem scenariju gibanja tečaja franka in evra.

»Zahteva po izdelavi grafičnih prikazov različnih simulacij vpliva manjše, večje in katastrofalne spremembe vrednosti CHF bi bila zato pretirana, saj nihče ne more napovedati, kako se bo kdaj tečaj v prihodnosti gibal. Izdelava različnih simulacij za različno intenzivno gibanje dveh valut za obdobje dvajset let, kolikor je bila dogovorjena doba vračanja, je ex post de facto videti razumno, ker je sedaj znano, kateri je bil časovni trenutek največjih sprememb. Gledano skozi prizmo tedanjega trenutka pa take simulacije, ob dejstvu, da nastop eventualno simuliranih sprememb ni bil ne bolj ne manj verjeten, k bolj razsodni ali informirani odločitvi jemalcev posojila ne bi prispevale. Stališče, da bi bila le na ta način pojasnilna dolžnost banke korektno oziroma v celoti izpolnjena, je zato v svojem bistvu formalistično.«

Seveda je nemogoče napovedati, kako se bo gibal tečaj. Tega ne pričakujemo niti nočemo. Ampak ni pa nemogoče človeku povedati in mu dati izračuna, kako njegovo posojilo kljub odplačilom narašča, namesto da bi se zmanjševalo, če za en evro ne dobiš 1,45 franka, ampak za en evro dobiš samo 0,8 franka. Ne gre za to, da bi banke napovedale, in to točno napovedale, gibanje tečaja franka ali pa obrestnih mer. Gre za to, da bi napovedale gibanje obroka in nevarnosti ob hipotetičnih spremembah tečaja. Da bi torej pojasnile obveznost posameznika pod določenimi pogoji, za katere ne vemo, ali se bodo uresničili - ampak če bi se uresničili, vemo, da bodo posameznike hudo obremenili.

Taka simulacija je pomembna za pravilno oceno ekonomskih posledic odločitve za najem posojila. To opozorilo je po našem mnenju ključnega pomena. Zakaj se zdi vrhovnim sodnikom brez smisla, pretirano in formalistično, ne razumemo. Za nekoga, ki ni na redni javni plači, za nekoga, ki je občutljiv za 200 evrov povišanja obroka, bi bil podatek o tem, kje je točka preloma, da se mu to zgodi in da je ta blizu - ključen za to, da si ne privošči posojila.

Očitno banke s temi izračuni tudi ne bi imele veliko dela. Kot je namreč razvidno iz ene od sodb, banka sama navaja, da gre za preprost

matematični izračun. Zakaj ga torej niso strankam dali? Domnevamo, da zato, ker bi obstajala večja verjetnost, da posojila strankam ne prodajo. Ali je banka torej res ravnala pravilno in pošteno?

Tudi iz nemške sodbe je videti, da je prav simulacija, kaj bi se zgodilo ob določenem tečaju, koliko bi znašala obrestna mera in koliko obrok posojila - ter v tej povezavi pomanjkljivo pojasnjene nevarnosti v primerjavi z zelo poudarjanimi prednostmi posojila - odločilna pri presoji, da s posojilno pogodbo ni bilo vse v redu.

5. Zakaj se arogantnost bank ni nič zmanjšala in ali je to v redu?

Da se banke branijo, da so naredile vse prav, je seveda legitimen interes. Banke imajo seveda veliko težavo. Neodgovorno ravnanje bank je tisto, ki je pripeljalo do finančne krize. Neodgovorno ravnanje bank je pripeljalo do sanacij. Banke seveda ne bodo priznale svojega neodgovornega ravnanja. Težava je v tem, da banke niso spremenile svojega odnosa.

Del iste zgodbe o neodgovornem ravnanju in še vedno trajajoča arogantnost bank se kaže tudi iz obrazložitve sodbe o švicarskih frankih. Kaže se ista in stalna superiornost bank nad njihovimi strankami. Kar sistemsko ni zaželeno.

V eni od sodb piše takole (toženka je banka): »V zvezi z zatrjevano potrebo po hipotetičnih simulacijah višine anuitet v odvisnosti od menjalnega tečaja EUR/CHF toženka navede, da gre za preprost linearni izračun, ki bi ga tožniki zmogli izračunati sami in na ta način oceniti ekonomske posledice svoje odločitve za najem kredita v CHF.« Torej, drage stranke, če vas kaj moti pri našem posojilu in pogojih, si izračunajte same. Če hočete še kakšne informacije, jih poiščite same. Če hočete pojasnila, jih poiščite same. To ne le, da je ponižujoče. To je po našem mnenju nestrokovno, nepravilno in nepošteno. Taka arogantnost bank ni nevarna za nazaj. Takšna arogantnost bank je nevarna za naprej.

Na arogantnost bank pri švicarskih frankih in zanimivo dojetje moralnega okvira te države pa po našem mnenju ne kaže le zapis iz te sodbe. Spomnimo, da je bančno interesno združenje - torej Združenje bank Slovenije, ki ga vodi nekdanja viceguvernerka BS Stanka Zdravec Capriolo - za enega izmed ključnih strokovnjakov, ki so dokazovali pravilnost ravn-

nja bank - odgovoren je bil za ekonomsko analizo - najelo Aleša Ahčana. To je tisti Aleš Ahčan, ki je med drugim znan po kontroverznem modelu za obvladovanje tveganj za Vzajemno in avtor stavka ob tem modelu »model mora biti najmanj tako kompleksen in softversko podprt, da noben domač pametnjakovič ne bo sral zaradi cene«, za katerega sicer trdi, da je vzet iz konteksta. Ni vsaka velika svinjarija kazniva, po našem mnenju pa je afera z modelom za obvladovanje, ki je sicer res stara že desetletje, še danes veliko reputacijsko tveganje in pri nas zbuja dvom - ne pa zaupanja - o delu in rezultatih. Je pa naše dojetje strožje od sicer veljavnih tovrstnih standardov v Sloveniji. Ne nazadnje je z veliko podporo predsednik Vseslovenskega združenja malih delničarjev Kristjan Verbič, ki je bil pravnomočno obsojen za zlorabo notranjih informacij.

6. Kdo bi teoretično sploh lahko zmagal proti banki v primerih franka?

Kot beremo sodbe in obrazložitve sodb o švicarskih frankih, iz teh treh primerov ni razbrati, da banka prav ničesar o tveganjih posojila v frankih ne bi povedala, da bi dajala napačne informacije, da bi dala nepopolne informacije in da bi to delala še zanalasč.

Še enkrat - po našem mnenju bi bile ključne konkretne simulacije, kaj pomeni sprememba tečaja za posameznega človeka in njegovo zmožnost odplačevanja posojila - vrhovno sodišče v enem senatu meni drugače. Je pa vprašanje, ali je to odločilno. In je vprašanje, ali bi banki dokazali nepoštenost in slabo vero.

Ljudje so hoteli posojila za vsako ceno. In banke so jim jih seveda prodale - za ceno, ki je bila za nekatere posameznike previsoka.

Po našem mnenju so največje stiske tistih ljudi, ki niso bili kreditno sposobni za posojila v evrih, skozi mišjo luknjo pa so bili sposobni za posojila v frankih. V takšnih primerih je banka de facto vedela, da jim ne sme prodati posojila, pa jim ga je vseeno. Tu bi morda lahko uspeli z nepoštenim ravnanjem banke.

Vendar pa v teh treh primerih, o katerih je razsodilo vrhovno sodišče, ni zatrjevano, da bi se to zgodilo. Niti ni to okoliščina, kaj šele glavna okoliščina pri domnevno nepravilnem in nepoštenem podeljevanju posojila oziroma izpolnitvi pojasnilne dolžnosti.

